

NH

NOUS HORIZONS

IMMIGRACIÓ I CULTURA CATALANA*

*Jornades d'estudi, Fundació Bofill. Ponència cultural.

NH6

El present treball és substancialment l'aportació de M. Vázquez Montalbán a la ponència cultural, elaborada conjuntament amb Josep M. Ainaud de Lasarte i Josep M. Castellet, a les jornades d'estudi sobre "Catalunya: immigració i reconstrucció nacional", organitzades per la Fundació Jaume Bofill (Barcelona, 15-18 de novembre de 1979).

Sobre la normalització cultural

Durant molts anys, el concepte de normalització cultural ha estat manejat com un concepte relatiu que anava creixent i modificant les seves connotacions a mesura que la cultura catalana sortia del pou de repressió i aniquilació a què l'havia abocat el franquisme el 1939. Avui només podem entendre per "normalització" una situació en què la cultura catalana estigui a cobert de tots els perills que afecten la seva supervivència i el seu desenvolupament:

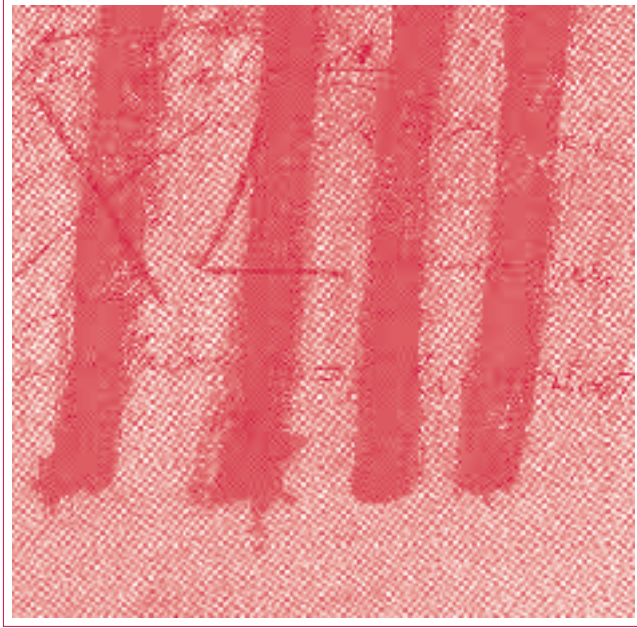
- Fragilitat dels seus propis instruments d'implantació i conservació.
- Competitivitat desigual dels aparells culturals i informatius de l'Estat central.
- Colonització cultural provinent dels grans centres imperials del sistema capitalista.

Per normalització caldria entendre l'hegemonia de la cultura catalana dins del territori històric de Catalunya i el restabliment d'una *koiné* cultural entre tots els països catalans. En la conquesta d'aquest objectiu sobrarien dos errors d'enfocament habituals a l'hora d'analitzar la qüestió: el biculturalisme i el salt endavant. És a dir, partir del principi que a Catalunya hi ha una cultura catalana i una cultura immigrada i equivocar l'anàlisi de la realitat a base dels ritmes necessaris per tal d'aconseguir l'objectiu de la recatalanització prèvia de la nostra nació.

El biculturalisme és una fràgil oferta de discussió que parteix del supòsit que a Catalunya conviuen "una" cultura catalana elaborada preferentment per la burgesia i "una" cultura

immigrada elaborada preferentment pels treballadors industrials. Enfront d'aquesta pretensió, oposem l'evidència que a Catalunya, ara com ara, hi ha una cultura catalana supervivent, producte d'acumulacions de tota mena que provenen de totes les capes socials catalanes, durament reprimida pel centralisme i en unes condicions molt difícils per poder tornar a agafar volada.

I que l'altra cultura no és més que la cultura oficial, centralista, promocionadora d'un espanyolisme artificial que no té res a veure, o ben poc, amb els trets culturals dels diferents pobles de l'Estat. La major part de la població immigrada aporta trets culturals populars, malejats i mistificats, en el passat i en el present, per l'acció de la cultura oficial i per la penetració colonitzadora de cultures estrangeres més fortes, penetració abassegadora en els darrers cinquanta anys per l'acció dels mitjans de comunicació de masses. Aquests trets autèntics de la cultura popular de la immigració no entren en conflicte amb l'anomenada "cultura catalana" i es produeixen síntesis espontànies, en el passat gairebé immediates i en els darrers vint anys més dificultoses per la passivitat de la immigració i la seva ubicació en guetos urbans que impossibiliten una autèntica convivència amb les capes culturals de Catalunya. La prova que no hi ha dificultats en aquesta integració d'unes formes culturals i de les altres la tenim en els petits centres d'immigració arrelats en comunitats urbanes catalanes menors on el gegantisme urbà no crea illes d'immigrants.

Els partidaris del “salt endavant”, passant per damunt d’obstacles reals i forçant ritmes voluntàriament, poden crear una situació perillosa en què els immigrants se situarien a la defensiva, enfrontats contra una catalanització traumàtica o assumida de mala gana. Cal que entenguem el present i el futur de la cultura catalana com un procés paral·lel al procés polític, com un procés obert i llarg.

Procés polític i procés cultural

Catalunya disposarà d’unes institucions de govern que impulsaran una recuperació cultural a través d’uns aparells que tindran els seus instruments fonamentals en l’ensenyament i en els mitjans de comunicació. Aquests instruments s’han d’aplicar a una recatalanització del país des d’una concepció hegemònica de la cultura catalana, donat que és una cultura que parteix d’una situació radicalment deficitària. Aquesta política cultural cal que s’apliqui, d’una banda, a l’extensió cultural en tots els sentits i a contrarestar els

efectes dels aparells d’Estat centralista i, d’altra banda, a aconseguir que aquesta recatalanització sigui prou pedagògica per tal de no veure’s enfrontada amb la població immigrant.

Ara bé, no tota la responsabilitat d’aquest procés correspon a les institucions públiques del govern de Catalunya sinó que, en bona part, correspon als partits progressistes i a les centrals sindicals el fet d’assumir la tasca d’impulsors culturals i d’explicació pedagògica del procés a les masses immigrants. El projecte nacional català pot ser progressiu o regressiu, segons que ostenti l’hegemonia política el bloc de forces conservadores. Per aconseguir l’hegemonia política a Catalunya, les classes populars necessiten una coincidència radical en el projecte nacional que, al mateix temps, és també un projecte de canvi social. En la mesura en què les centrals sindicals i els partits progressistes siguin capaços d’explicar aquest objectiu històric, la immigració respondrà, o no, a l’anomenada “integració” en una sola comunitat.

La mateixa paraula “integració” és una demostració de la càrrega d’ambigüitat i d’indefinió que habitualment ha tingut l’aproximació teòrica a la qüestió nacional i a la qüestió immigrant. La paraula ha nascut desconnotada i pot voler dir des de “fusió” fins a “anihilació” i ben poques vegades allò que de debò hauria de voler dir: assimilació de comunitats mitjançant una relació dialèctica perfectament assolible entre les classes populars.

La qüestió de la integració

No hi ha problema evident en una assimilació cultural àmplia en la qual hom pugui establir síntesi de costums. Aquesta síntesi s’estableix molt ràpidament en el terreny dels costums, dels tics de conducta, del tremp vital. La resistència i el problema es plantegen gairebé exclusivament en el terreny de l’assimilació lingüística. No hem de confondre aquesta resistència amb espanyolisme i centralisme quan prové de les classes populars immigrades. En aquesta resistència hi ha uns components instintius de defensa de la més primària de les senyes d’identitat. Això no vol dir que el conjunt de la població immigrant no s’hagi vist afectat per l’acció ideològica i malculturalitzadora dels aparells centralistes. Entre els immigrants hi ha un desconeixement lacerant de la realitat nacional de Catalunya, desconeixement condicionat per la falsificació de la memòria col·lectiva a càrrec de la política oficial. Sigui quin sigui el seu nivell de formació cultural, la població immigrant arriba a Catalunya amb un concepte del català i de l’espanyol condicionat per la cultura oficial. En aquest sentit, ha estat capital el paper educador exercit pels partits polítics d’esquerres i per les centrals sindicals que, de vegades, aprofitant un cert grau de seguidisme

han aconseguit qüestionar aquesta malformació original i introduir el problema català des d’una perspectiva sorprenent per a l’immigrant.

A l’hora de plantejar-nos una política cultural de cara a la integració, caldria distingir entre la població immigrant que es vol arrelar a Catalunya i que, per tant, a partir dels seus fills estarà plenament catalanitzada, i la que ve aquí a treballar per acumular estalvis i tornar-se’n al seu lloc d’origen. Cap d’aquests dos sectors no s’ha de sentir incòmode per la discriminació lingüística, però el primer, el més nombrós, mereix una política especial de captació per a la reconstrucció nacional de Catalunya. Podríem apuntar que la clau de la qüestió es troba en una gran flexibilitat lingüística al servei d’una catalanització irreversible.

Aquesta flexibilitat lingüística al servei d’una catalanització irreversible passa per un doble gran front d’acció: l’ensenyament i els mitjans de comunicació. L’objectiu inicial és desmuntar una saviesa convencional negativa de la immigració sobre la seva pròpia història i la història de Catalunya i Espanya. Aquesta resituació del coneixement de la pròpia història implica una substitució de la consciència nacional-centralista, construïda pel feixisme, per una consciència de classes populars en lluita per l’hegemonia històrica i pel canvi social. Aquesta consciència de classes populars implica un consens de catalans d’origen i catalans momentàniament de residència per tal d’ultimar un projecte nacional que doni sentit a la seva concepció de la història, als seus interessos de classe.

Volem dir que la solució del problema d’un presumpte divorci cultural no és només una solució tècnica, sinó bàsicament política. El projecte nacional català serà inviable si es produ-

L'ensenyament i els mitjans de comunicació són els instruments que cal aplicar a una recatalanització del país des d'una concepció hegemònica de la cultura catalana.”

eix l'escissió entre comunitats i això ho sap ben bé el centralisme, que tradicionalment ha intentat de crear aquest divorci des que, a començaments de segle, s'adonà de les primeres evidències que quan el nacionalisme català deixés de ser una reivindicació de la burgesia i passés a ser una reivindicació plenament popular, es trobarien en perill una concepció i una realitat reaccionària de l'Estat.

Acció institucional i policentrisme

Les institucions de Catalunya estan a punt d'emprendre la batalla de la catalanització i ho poden fer des d'un dirigisme perillós. Enfront del criteri d'una política cultural centralitzada, trobem el d'un policentrisme cultural, de la mateixa manera que enfront del criteri d'una relació cultural passiva entre emissors i receptors, trobem en oposició el d'una relació cultural activa en la qual l'habitual receptor de cultura es converteix en emissor. La Generalitat hauria de tenir en compte el proverbi xinès que diu que a un home que té gana l'important no és donar-li un peix sinó ensenyar-li a pescar. La Generalitat no s'ha de dedicar exclusivament a crear grans centres o plans d'emissió cultural, sinó que ha de donar prioritat a multiplicar els centres d'emissió i producció cultural a fi de crear una xarxa de cultura activa en tota la geografia de la nació.

D'aquesta manera, no solament connectarà amb el sentit de la necessitat cultural participativa, sinó que coresponsabilitzarà en un procés de reconstrucció cultural tot el conjunt de les classes populars.

El policentrisme cultural en una llarga etapa cultural elimina a més el perill de les reticències enfront d'una recatalanització oficial, d'altra banda imprescindible, i que moltes vega-

des s'haurà d'explicar en castellà i expressar en castellà. Aquest policentrisme no solament ha de ser fomentat per la Generalitat, sinó també pels partits progressistes, per les centrals sindicals, pel moviment popular; és a dir, per totes les forces polítiques i socials interessades en una dinàmica de reconstrucció i canvi. Per acabar, diríem que els polítics corren el perill de privilegiar l'eficàcia de la cosa política enfront de l'eficàcia de la cosa cultural o la rendibilitat del fet polític enfront de la rendibilitat del fet cultural. Curiosament, el problema de la reconstrucció catalana demostra la fal·làcia d'aquest plantejament, perquè aquesta reconstrucció identifica el cultural amb el polític i si no es guanya la batalla cultural es perd la batalla política •